

KRASICKI IGNACY

ZŁOŚĆ

UKRYTA I

JAWNA

Krasicki Ignacy
Złość ukryta i jawna

http://www.litres.ru/pages/biblio_book/?art=23541698

Złość ukryta i jawna:

Аннотация

Ciesz się klasyką! Miłego czytania!

Содержание

Конец ознакомительного фрагмента.

10

Ignacy Krasicki

Złość ukryta i jawna

Łatwiej nie łągać poetom, ministrom nie zwodzić,
Łatwiej głupiego przeproczyć¹, wodę z ogniem zgodzić
Niż zrachować filuty²: ciżba, wojsko spore.
Skąd zacząć? Spośród tłumu na hazard³ wybiorę.

¹ *przeproczyć* – przekonać. [przypis edytorski]

² *filuty* – mianem filutów określa Krasicki charakterystycznych dla powstającego wówczas w Polsce życia wielkomięskiego, wszelkiego rodzaju frantów, szulerów, lichwiarzy. Do tej samej grupy obyczajowej zalicza (mimo że nie posługuje się tym wyrazem) „fircyków”, modnych lekkoduchów, wytwór kosmopolitycznej kultury salonowej. Fircyka zwalczała satyra i komedia obyczajowa (np. Franciszek Zabłocki, *Fircyk w zalotach*, 1781). Zasadnicze cechy fircyka pokazuje Naruszewicz w szkicu satyrycznym *Fircyk*: Fircyk grzeczny kawaler – każdy mi powiada. / Znam go. Je smaczno, pije dobrze, wiele gada. / A na czymże ta grzeczność fircyka zależy? / Czy że mu dziwnym kształtem fryzura się jeży? / Czy że jaki wygwizdże włoski kancik kusy? / Czy że wonnymi cały pachnie spirytusy? / Na piatach się wykręca, lata jak sparzony / Udając Arlekina z lisimi ogony? / Czy że się rozwaliwszy grądał na kanapie / W przytomności zaniejszych jako wielbłąd sapie? / Czy że swą przed zwierciadłem piękność rozpościera? / Cukrowe kartki pisze i sam je odbiera? / Czy że się coraz w modne suknie stroi ładnie? / Gładko tnie w maryjasza, gładziej karty kradnie? / Bluzga, co ślina niesie, nie ma w gębie tamy, / Gorsząc młodzież niewinną i uczciwe damy? / Czy że z wielkim rękawem, z buczną miną chodzi, / Przymawia i przeprosza, łże i ludzi zwodzi? / Bierze wszystko na kredyt, a gdy mu dopiecze / Pan dłużnik, incognito z miasta gdzieś uciecze? / Czy że się sam powozi lub gdy zima stanie, / Trzaska biczem misternie usiadłszy za sanie? / Och, kiedyż fircyk grzecznym kawalerem takim, / Któż będzie sowiżrzalem, głupcem i pustakiem? / *Zabawy Przyjemne i Pożyteczne*, 1771, t. III, cz. I, s. 175–176). [przypis redakcyjny]

³ *na hazard* – na ślepo, na chybił trafił. [przypis redakcyjny]

Wojciech jadem zaprawny, co go wewnątrz mieści,
Zdradnie wita, pozdrawia, całuje i pieści,
W oczy ściska, w bok patrzy, a gdy ludzi wdzięcznie,
Cieszy się wewnątrz zdrajca, że oszukał zręcznie.
Czyni źle, bo gust w samej upatruje złości.
Zdradza, byleby zdradził, a ten zysk chytrości
Stawia mu z cudzych trosków wdzięczne widowiska.
Najmilszy jego napój ła, którą wyciska.
Co słowo – sztuka zdradna, co krok – podstęp nowy;
Zdrajca czynmi, gestami, milczeniem i słowy.
Na kogo tylko spojrzę, stawia zaraz sidła,
A gdy się coraz wzmaga złość jego obrzydła,
Jak pająk, co snuł z siebie, rozpostarłszy sieci,
Czuwa wśród pasm zawitych, rychło w nie kto wleci.
Uśmiech jego nieprawy zmyka się⁴ po twarzy,
W oczach skra zajadłości błyszczą się i żarzy:
Spuszcza je na blask cnoty, a zjadle⁵ pokorny,
Sili się swej niecnocie kształt nadać pozorny⁶.
Próżna praca. Sama się złość z czasem odkrywa.
Spada maszka⁷, a zdrajca, co pod nią przebywa,
Tym jeszcze wszeteczniejszy, im dłużej był tajny.
Ten, co ma umysł zwrotny⁸, a język przedajny,

⁴ *zmykać się* – pełzać, ślizgać się. [przypis redakcyjny]

⁵ *zjadle* – jadowicie, zabójczo. [przypis redakcyjny]

⁶ *pozorny* – wspaniały, świetny. [przypis redakcyjny]

⁷ *maszka* – maska; por. maskaron. [przypis redakcyjny]

⁸ *zwrotny* – przewrotny. [przypis redakcyjny]

Idzie za nim Konstanty, szczęśliwy, że wygrał,
A co w pierwszych początkach żartował i igrał,
Czyniąc jak od niechcienia, gdy sztucznie⁹ się czał,
Tak kunszt zdradnych podstępów dowcipnie utaił,
Iż ten, co oszukany, nie wie, jak wpadł w pęta;
Wpadł jednak, a fortelnie sztuka przedsięwzięta
Tego, co ją dokazał, uczyniła sławnym.
A poczciwość? Ten przymiot służył czasom dawnym;
A kto wie, czy i służył? Każdy wiek miał łotrów,
A co my teraz mamy i Pawłów, i Piotrów.
Miał Rzym swoje Werresy¹⁰, swoje Katyliny¹¹,
Był ten czas, kiedy Kato¹², z poczciwych jedyny,
Silił się przeciw zdrajcom sam i padł w odporze.

Nie w tak dzikim już teraz jest cnota humorze¹³,

⁹ *sztucznie* – przebiegle, chytrze. [przypis redakcyjny]

¹⁰ *Werres* – Gaius Verres (ok. 119—ok. 43 p. n. e.) jako wysoki urzędnik w Rzymie i prowincjach rzymskich zasłynął z nadużyć i gwałtów; „[...] przeciw niemu o zdzierstwa stawał Cicero imieniem miast i obywatelów Sycylii, oracje, które miał, powszechnym nazwiskiem mianują się Verrinae”. (*Zbiór potrzeb. wiad.*) [przypis redakcyjny]

¹¹ *Katylina* – Lucius Sergius Catilina (ok. 10–62 p. n. e.) – zrujnowany arystokrata rzymski, organizator spisku przeciw republice, odkrytego i udaremnionego przez Cicerona. Dla Krasickiego był Katylina typem politycznego warchoła. [przypis redakcyjny]

¹² *Kato* – Marcus Portius Cato, zwany Młodszym (95–46 p. n. e.), nieprzejednany obrońca ginącego ustroju republikańskiego. Kato zwalczał dyktaturę Juliusza Cezara, a nie chcąc mu ulec odebrał sobie życie. [przypis redakcyjny]

¹³ *Nie w tak dzikim... jest cnota humorze* – cnota nie jest już tak bezkompromisowa. [przypis redakcyjny]

Umie ona, gdy trzeba, zyskowi dogadzać:
Człowiek grzeczno–pocziwy, kiedy kraść i zdradzać
Nakaże okoliczność, zdradzi i okradnie,
Ale zdradzi przystojnie¹⁴ i zedrze przykładnie,
Ale wdzięcznie oszuka, kształtnie przysposobi,
Ochrzci cnotą szkaradę i złość przyozdobi,
A choć zraża sumnienie¹⁵, niebo straszy gromem,
Śmieje się, zdradza, kradnie – i jest galantomem¹⁶.
Więc pocziwych aż nadto. Paweł trzech mszów¹⁷ słuchał,
Zmówił cztery różańce, na gromnice dmuchał,
Wpisał się w wszystkie bractwa, dwie godziny klęczał,
Krzywił się, szeptał, mrugał i wzdychał, i jęczał,
A pieniądze dał w lichwę. Święte są pacierze,
Zdatne bractwa¹⁸, lecz temu, co daje, nie bierze.
Syp fundusze, a kradnij, Bóg ofiarą wzgardzi.
Tacy byli, mniemaną pobożnością hardzi,
Owi faryzeusze¹⁹ i wyschli, i smutni,

¹⁴ *prystojnie* – przyzwoicie, porządnie. [przypis redakcyjny]

¹⁵ *zraża sumnienie* – sumienie go odstręcza. [przypis redakcyjny]

¹⁶ *galantom* (z franc. *galant homme*) – człowiek przyzwoity, bez zarzutu, w salonowym, dworskim rozumieniu tych wyrazów. [przypis redakcyjny]

¹⁷ *mszów* – mszy. [przypis edytorski]

¹⁸ *bractwa* – stowarzyszenia religijno–dobroczynne, które rozmnożyły się niepomernie u schyłku XVII w., stając się ośrodkami dziwacznej, obłudnej dewocji. [przypis redakcyjny]

¹⁹ *faryzeusze* – polityczno–religijne konserwatywne stronnictwo żydowskie w Palestynie, odznaczające się formalistycznym stosunkiem do starych praw i obyczajów religijnych, a w wyniku tego fałszywą, uprawianą na pokaz pobożnością. Wbrew utartemu zwyczajowo przekonaniu, znajdującemu odzwierciedlenie i u Krasickiego, że byli przeciwnikami Jezusa i jego uczniów, wielu faryzeuszy znalazło się wśród

A w łakomstwie niesyci, w dumie absolutni,
Mściwi, krnąbrni, łakomi, nieludscy, oszczerce.
Próżne, Pawle, ofiary, gdzie skażone serce:
Krzyw się, mrugaj, bij czołem, klęcz, szeptaj i dmuchaj,
Zmów różańców bez liku, bez liku mszów słuchaj,
Jeśliś zdrajca, obłudnik, darmo kunsztu²⁰ szukasz,
Możesz ludzi omamić, Boga nie oszukasz.

Brzydzi się niecnotliwym Jędrzej hipokrytą,
A natychmiast zbyt szczery, nie już złością skrytą,
Ale jawnym wzgorszeniem zaraża i truje²¹,
Pyszny mnóstwem szkarady, hańbą tryumfuje.
Zrzucił szacowną cnoty i wstydu zaporę,
A widząc skutki jadu i łatwe, i spore,
Stał się mistrzem bezbożnych. Ma uczniów bez liku.
Leżą grzecznych²² bluźnierców dzieła na stoliku;
Gotowalniane mędracy, tajemnic badacze,
Przewodniki złudzonych, wieków poprawiacze²³,

chrześcijan (m.in. św. Paweł). [przypis redakcyjny]

²⁰ *kunszt* – podstęp, fortel. [przypis redakcyjny]

²¹ *jawnym wzgorszeniem zaraża i truje* – jako przeciwstawienie obłudnego świętoszka pokazuje tu Krasicki młodego franta, pozbawionego wszelkich norm etycznych, szermującego nadto hasłami antyreligijnymi. [przypis redakcyjny]

²² *grzeczny* – wytworny. [przypis redakcyjny]

²³ *grzeczni bluźniercy, gotowalniane mędracy, wieków poprawiacze* – rekrutują się z pilnych czytelników rozwiązłych romansów, o których Krasicki tak pisze: „Za ostatni rodzaj romansów kłaść należy te, które się obyczajności istotnie sprzeciwiają, a którymi na nieszczęście zarzuceni jesteśmy. Apulejusz i Petroniusz pierwsze trzymają miejsce w tych pismach co do czasu. W nieuczciwości i niewstydzicie terazniejszy wiek trzyma pierwszeństwo; zraża się pióro na określenie i obwieszczenie dzieł

Co w zuchwałych zapędach chcąc rzeczy dociekać,
Śmieją prawdzie uwłoczyć i na jawność szczekać;
Czcze światła, dymy znikłe²⁴... Lecz z widoków sprośnych
Zwróćmy oczy. Już nadto tych scen zbyt żałosnych.

Dumny Jan pokrewieństwem i Litwy, i Polski,
Że go uczył Niesiecki²⁵

takowych, gdzie z jawnym bluźnierstwem mieści się bezczelna rozwiązłość. Z tego to czytelnictwa płeć nawet, którą niegdyś wstydliwą zwano, nauczyła się nie rumienić. Brakuje na polorze modnym mędrcom, gdy ksiąg takowych nie są wiadomi, a przynajmniej gdy ich w zbiorze bibliotek swoich nie mieszczą; już i po gotowalniach ukazywać się zaczynają, a z tego czytelnictwa jakowy pożytek, każdy z tego, co widzi i słyszy, domyśleć się może”. (I. Krasicki, *Dzieła proza*, t. VI, s. 392. Artykuł: *Romanse* w cyklu *Uwagi*). [przypis redakcyjny]

²⁴ *znikłe* – przemijające, znikome. [przypis redakcyjny]

²⁵ Niesiecki Kasper – jezuita, autor herbarza polskiego (wyd. 1728–1743), o którym Krasicki pisze: „Dzieło to ze wszech miar szacowne, erudycją niezmierną i pracę nadzwyczajną w autorze obwieszcza. Pisać albowiem jednemu dzieło, zgromadzenia całego usilności potrzebujące, dowieść je do stopnia takowego, iż osobliwie co do krytyki, prym innym księgom tymi czasy wydanym bierze, rzecz jest podziwienia, a przeto słusznego uwielbienia godna”. (*Zbiór potrzebn. wiad.*). Krasicki uzupełniał dzieło Niesieckiego. [przypis redakcyjny]

Конец ознакомительного фрагмента.

Текст предоставлен ООО «ЛитРес».

Прочитайте эту книгу целиком, [купив полную легальную версию](#) на ЛитРес.

Безопасно оплатить книгу можно банковской картой Visa, MasterCard, Maestro, со счета мобильного телефона, с платежного терминала, в салоне МТС или Связной, через PayPal, WebMoney, Яндекс.Деньги, QIWI Кошелек, бонусными картами или другим удобным Вам способом.